

תהלתו בקהל הסידים

דברי תורה, סיפורים ומשלים
מאת המנהל הר"ח ר' יצחק אהרן קליין שליט"א

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן

איתא בחז"ל, שכאשר הרג פנחס את זמרי, באו אנשים מושבט שמעון להרוג את פנחס ומחמת פחד נפח נשמטו, ונתן לו הקב"ה נשמת נדב ואביהוא שמתו בהקריבם אש זרה. וזה הכוונה בפסוק "פנחס בן אלעזר" נהיה עכשיו בן אהרן הכהן שקיבל נשמתו של בני אהרן.

(בעל ה"הפלאה" זצוק"ל)
ולפי"ז היה בו ג' נשמות. א, אליהו – פנחס זה אליהו. ב, נשמות נדב, ג, נשמת אביהוא. ר"ת אנ"א, ולכן אנו מתפללים אנ"א ה' הושיעה נא – שלח לנו את אליהו זכור לטוב לבשר בשורות טובות.

והיתה לו ולזרעו אחרי ברית כהנות עולם

איתא במסכת כתובות סב: חוט המשולש לא במהרה ינתק, גבי רבי אושעיא בנו של ר' חמא בר דוסא, דהיינו מי שהוא צדיק ואביו צדיק ואביו צדיק לא ינתקו. ויש לומר גם כאן הכוונה פנחס בן אלעזר בן אהרן שנהיה חוט המשולש א"כ בדין שיקבל שכר ויהי ברית כהנות עולם – לעולם ועד.

(קובץ חיים באבוב)

ידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה'

יש להבין, מה שייך כאן לאמר, למי צריך ה' לומר, הרי משה מבקש שה' ימנה איש על העדה. וי"ל, דאיתא בברכות נה, ג' דברים הקב"ה מכריז עליהם, רעב, שובע ופרנס טוב. וא"כ זה מה שאמר משה לה' לאמר שמבקש פרנס טוב וע"ז צריך הכרזה בבית דין של מעלה. (הרמ"ע מפאנו)

בין המצרים

בג' שבתות אלו מפטירין דברי ירמ"י, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו. רמז לתשובה על ג' דברים שפגמו בג' אברים, בפה, באוזן ובעיניים. בדיבור, בשמיעה וראיה, שגרמו לחרבן ביהמ"ק, דברי ירמ"י – בפה ובדיבור, שמעו דבר ה' – באוזן ובשמיעה, חזון ישעיהו – בעין וראיה. וכאשר יתקן אלו הפגמים תהי הגאולה השלמה בבי"א.

כל דור ודור שלא נבנה בימיו כאלו נחרב בימיו (ירושלמי יומא פ"א)

יש להבין, מדוע האשימו אותנו חז"ל כאילו אנו גרמנו לחרבן ביהמ"ק. וי"ל דאדרבה הטיבו לנו חז"ל, כידוע מש"כ: 'מומור לאסף א' באו גוים בנחלתך', והמזמור הוא שישפך חמתו על עצים ואבנים, א"כ כיום שאין לנו ביהמ"ק וח"ו אם כעס עלינו הבורא על מי ישפוך חמתו ח"ו ולכן אמרו כאילו נחרב בימיו ועכשיו שפך חמתו על עצים ואבנים ואנחנו נמלטנו.

(שמעתי)

פרשת פנחס

המגיד ממוזריטש ז"ע שלח שניים מתלמידיו למדינת אשכנז להפיץ תורה וירא"ש, ה"ה רבי שמואל שמעלקא זצ"ל שנהיה רב בניקלשבורג, ואחיו רבי פנחס בעל ההפלאה (ר"ת הקטן פנחס לוי איש הירוביץ) שנתקבל לרב בפרנקפורט, ושם באשכנז סבלו סבל רב ממותנגדים ורדיפות, ופעם אחת הגיע רבי פנחס לביקור בפולין ונתכבד בכבוד מלכים, שאלו אותו האיד ייתן שבמקומו שמכירים את גדלותו אינם מכבדים אותו כראוי ובמקום זר כבדו אותו במאוד מאוד. והשיב, שהנה בפרשת פנחס כשקוראים אותו בזמנו הוא בין

המצרים ימי צער ואבל, אבל כשהוא אורח, כלומר כשקוראים אותו בימים טובים ב' הקרבנות – הוא ימי שמחה ומתקבל בכבוד גדול. כך גם אנחנו במקומו, כל השנה אין זוכים לכבוד אבל כשאני מגיע בתור אורח שלא במקומו אלא במדינה אחרת שם מכבדים אותנו מאוד. כששמענו תושבי העיר איך שכבדו אותו בפולין כפלו את משכורתו. החזן הקבוע שמעו שהעלו לרבי פנחס את משכורתו ביקש גם הוא תוספת למשכורתו, אמרו לו על זה נאמר עושה מעשה זמרי (=חזן המזמור ומנגן) ומבקש שכר כפנחס כמו הרבי רבי פנחס ז"ע.

(ספה"ק)

פנחס בן אלעזר בן אהרן

כתב רש"י לפי שהיו השבטים מבזים אותו וכו' בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. ולכאורה איך באו לבזות איש קדוש כפנחס אשר קנא קנאת ה'. וי"ל, שטענתם היו עליו שלא היה צריך להרוג את זמרי אלא להחזירו בתשובה כמו שאבי אמו שהוא יתרו שהיה שטוף

בין המצרים

על נהרות כבל שם ישבנו גם בכינו

יש לדקדק על הלשון גם בכינו, מי עוד בכה חוץ מהם. וי"ל דאיתא בתקוני זוהר דכאשר חילק ה' ביום שני של בריאת העולם בין המים התחתונים למים העליונים או פרצו בכבי המים התחתונים ואמרו: אנו בעיין למהו קמא מלכא, ואז כרת ה' להם ברית מלח שמהם יקחו מלח לשים על כל קרבן, וכן יקחו מהם מים למצות ניסוך המים בסוכות, ולכן כשחרב ביהמ"ק ובטלו הקרבנות והנסכים חזרו המים לבכות. וזה הפירוש גם בכינו שיהיה עם המים התחתונים – בכינו גם אנחנו על חרבן הבית, והקב"ה ניחם את שניהם שעתיד לרפאות גם אותנו ויבנה ביהמ"ק בב"א ואז יחזרו המים לתפקידם בקרבנות ובנסכים, כמ"ש במדרש איכה רבתי ד' עה"פ גדול כים שברך מי ירפא לך שמי עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא גם לבניי.

(ישמח משה ז"ע)

ובזה מיושב הפ' ונפשי שפכי כמים ליבך נוכח פני ה', שזה מה שבכו המים שהם רוצים להיות נוכח פני ה'.

(ד"ע)

בע"ז ואעפ"כ ע"י שקרבו משה והנסינו תחת כנפי השכינה נתהפך לטוב כך היה פנחס צריך להשפיע עליו לטוב שיחזור בתשובה ולא להורגו. אלא איתא במס' אבות שהיה אהרן 'אוהב' שלום ורודף' שלום, כי לפעמים ראה שצריך לקרב בדרך השלום, ולפעמים ראה שצריך להיות רודף ודוחה את השלום כי לא רצה לעשות שלום עם פושעים ורשעים ולמד ממעשה העגל שלא דחו את הערב רב וחטאו והחטיאו את בניי בעבודה זרה וציוה ה' להורגם. ולכן בא הכתוב ליחס את פנחס אחר אהרן שגם הוא היה לפעמים דוחה ומגרש את הרשע והחוטא והמחטיא ולכן הרג את זמרי וע"ז נסתתמו טענותם.

(עטרת ישועה)

הנני נותן לו את בריתי שלום

יש להבין, מדוע נתן לו ה' ברכת שלום דוקא ולא ברכה אחרת. וי"ל, ע"פ הגמרא דכתובות ק"ה, שמנהיג אשר בני עירו אוהבים אותו סימן הוא שאינו מוכיח אותם במילי דשמיא, וגלמוד מזה שמנהיג שמקנא קנאת ה' ברשעים אינו אוהב על הבריות ויש לו תמיד מריבה עמו, ופנחס היה מקנא ומוכיח במילי דשמיא כמ"ש 'בקנאו את קנאתי בתוכם', ולכן היה עלול לגרום שלא יהיו הבריות עמו בשלום, נתן לו הקב"ה ברכה מיוחדת שיהי בשלום עם הבריות ולא יתקוטטו עמו.

(תפארת יהונתן)

בקנאו את קנאתי בתוכם

מובא בשם הר"ח ר' יצחק מווארקא ז"ע, שהפסוק

מספר שבחו של פנחס שקנא קנאת ה' ואע"פ כן נשאר בתוכם – בתוך בני ישראל, כי טבע האדם המקנא קנאת ה' מתגדל ומתנשא מעל שאר העם ונכשל במחשבה בעוון הגאווה, ולכן מעיד הפסוק כאן שפנחס אף לאחר שהרג את זמרי לא החשיב עצמו גדול ומעולה יותר משאר אחיו ונשאר בתוכם בתוך בני ישראל כשווה בין שווים.

ובזה מתיישב מדוע העניש ה' את אליהו וציוה למשוח את תלמידו אלישע למלא מקומו, כי הסתתר במערה ושאל אותו ה' 'מה לך פה אליהו', והשיב קנא קנאתי לה' ואוותר אני לבדי וכו', כי כוונת ה' הוא שהמקנא מתנהג גם אח"כ באהבה ושלום עם כל בית ישראל ואינו עוזב את התחברותו ואחדותו עם בניי ונשאר בתוכם, ולכן בירך אותו הקב"ה מדה כנגד מדה 'את בריתי שלום' שיוכל להמשיך לחיות באהבה אחוה ורעות ושלום כמו שזקנו אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבם לתורה. (מחשבת הלוי)

והוא לא היה בעדת קרח ובנים לא היו לו

יש להבין הנתינת טעם שראה שלא היה בעדת קרח כי לא היה לו בנים. וי"ל כי אמרו חז"ל שכל המתנגדים על משה השקו דין נשיהם במים המאוררים כדין סוטה כי חשדו את נשיהם שיש להם שייכות עם משה, והרי התורה הקדושה הבטיחה שאם אשתו טהורה מהמחשבה הזאת אז מקבלת שכר שאם עד אז לא היה לה בנים אז עכשיו תלד בנים, ואם היה אביהם בעדת קרח אי"כ היה צריך ללדת לו בנים וזה ראייה ברורה שלא היה בעדת קרח וההוכחה כי בנים לא היו לו.

(שמעתי)

הנני נותן לו את בריתי שלום

אמרו חז"ל, בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז. ויש לתמוה, הרי אמרו חז"ל: 'שכר מצוה בהאי עולמא ליכא'. וי"ל, דהנה מעשה פנחס היו ב' מטרות. א' לקנא קנאת ה', וזה בין אדם למקום. ב' שהשיב את הכעס מעל בני ישראל ועצר המגיפה, וזה בין אדם לחבירו-ענין גמילות חסדים, ועל מצות גמילות חסדים אדם אוכל פירותיהם בעוה"ז. ולכן בא הכתוב ליחסו אחר אהרן הכהן שהיה אוהב שלו ורודף שלו שזה ג"כ בין אדם לחבירו, וכן עשה נכדו פנחס, וא"כ בדין הוא שיטול שכרו בעוה"ז.

(עניי יצחק)

לכן אמור הנני נותן לו וכו'

במדרש הובא בדין הוא שיטול שכרו. וקשה הרי אמרו חז"ל שכר מצוה בהאי עולמא ליכא. וי"ל דהנה הקשו המפרשים הרי כתיב לא תלין פעולת שכיר מאתך עד בוקר והרי הקב"ה מקיים את התורה אי"כ למה לא נותן שכר לאדם בעוה"ז. ותירצו דזה דוקא כשבעה"כ בעצמו שכר את הפועל אבל אם שכר ע"י שליח אינו עובר על לא תלין, והנה כל התורה נתנה ע"י משה שהוא השליח לכן לא שייך הלאו של לא תלין, אבל כאן שנתעלמה ההלכה ממשה רבינו ופנחס בעצמו זכה להשיג ההלכה ע"י שהקב"ה בעצמו נתן בלבו ובשכלו לעשות מה שעשה אז בדין הוא שיטול שכרו כי באופן זה אמרה תורה לא תלין פעולת שכיר.

(אמרי נועם)

צורו וכו' כי צוררים הם בנכליהם וכו'

יש להבין למה כתב בלשון הווה ומדוע אמר בנכליהם שפירושו במחשבות, הרי המעשה כבר נעשה וכבר נכשלו בע"ז פעור ועוד עבירות שבא ע"ז במעשה ולא רק במחשבה. ונראה ליישב שאף שכבר עבר ענין החטא של מדון מ"מ נתהוו לישראל מחשבות והרהורים רעים מתוך שדברו וזכרו במעשה פעור וזכרו כי כל זמן ששורש החטא נמצא בעולם נופלים מחשבות רעות ממנו לבני אדם ולכן ציוה ה' להנמק במדון כי על ידי מיתתם יתבערו המחשבות הרעות מלב ישראל כי כשאין שורש אין ענפים ולכן כתיב בלשון הווה צורו את המדענים כי הם גורמים על המחשבות שבאים אחר מעשה החטא עד שלא נמחק השורש ואם יהרגו את מדון יבערו את השורש ויהיו קדושים וטהורים.

(נעם אלימלך)

אבינו מת וכו' והוא לא היה בעדת קרח וכו'

וקשה למה להם להזכיר שלא היה בעדת קרח למאי נפק"מ לגבי טענותיהם לקבל ירושה בארץ. ונראה דהנה רש"י מביא הגמרא בב"ב שרש טענו שהם במקום הבנים של צלפחד, ואם בנות אינם נחשבים לזרע א"כ תתייבם אמנו. והנה כתב במדרש פ' קרח בפסוק וירדו חיים שאולה: שהם חיים וקיימים עד עשיו וכל ר"ח הם צועקים משה אמת ותורתו אמת. וא"כ אם אביהם היה בעדת קרח אין הם יכולים לטעון תתייבם אמנו כי אביהם עדיין חי ואז לא שייך יבום כלל ולכן הזכירו שאביהם לא הי' בעדת קרח וזוהי ה' באים בטענה. (תפארת הגרשוני)

כי בחטאו מת

בחטאו מת, הכוונה בחטא 'מקושש' שחילל שבת ובטענה זו בקשו נחלה. דהנה אמרו חז"ל 'מקושש' לשם שמים נתכוון, שחילל שבת להראות לישראל את העונש שמחלל שבת חייב מיתה בידי אדם. והנה איתא במס' שבת ק"ח, 'כל השומר שבת כהלכתו זוכה לנחלה בלי מצרים'. וזה מה שטענו בנותיו, שאביהם עשה זאת להזיק שמירת שבת ואינו ראוי שיפסידו חלקו בארץ - אם מת בלא בנים, כי 'סגולת שמירת שבת' הוא לנחלה בלי מצרים ולא להפסיד נחלה.

(חת"ס ז"ע)

איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם וכו'

קשה כפילות ואריכות הלשון בפסוק, ועוד 'כצאן אשר אין להם רועה' כאילו זה דרך הצאן אשר אין להם רועה, והיה צריך לומר כצאן 'כלי רועה. וי"ל, דהנה מנהיג אמייתי בבוא ענין הנוגע לדבר ה' ולתורתו - לא יכנע ולא יחת מפני איש, ואם יש חוטא ומחטיא - אינו ירא מלהוציא מהקהילה כדי שלא יקלקל אחרים ולא יכנע מפני איש, ואם נראה לו איש תמים שנתרחק מדרך התורה אבל בעצם הוא רועה להתאחד עם הציבור הרוחני אזי הוא מקרבו אף אם לא מוצא חן בעיני ראשי הקהילה. וזה רועה צאן אמייתי, אבל מנהיג שמסתכל לטובת עצמו שימצא חן בעיני כולם ולא יזכיר שום אדם, זה כצאן אשר אין להם רועה. וזה משי"כ כאן, איש על העדה שיוציאם - את מי שצריך להוציא מן הקהילה, ואשר 'יביאם' הוא יקרב ויביא אליו את המקורב ולא כוונת המנהיג לכבוד עצמו.

(האדמו"ר משינאוה ז"ע)

ושעיר עזים אחד לחטאת

כתב ברש"י הק' אמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיעתי את הירח. וקשה למה צריכין אנו כפרה על מה שעשה הקב"ה, מה אנו אשמים בזה. וי"ל דהנה הקב"ה מיעט את הירח כי אמרה אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד, א"כ היה הקב"ה יכול להשאיר את הירח כתחילת ברייתו ויגדיל את אור החמה יותר ממה שהיה, אבל היות ורש"י כתב בפ' בראשית על הפסוק וירא אלוקים את האור כי טוב ולא כתב ויהי כן אלא ויהי אור, שראה הקב"ה שאין ראויים הרשעים מבני ישראל להשתמש באור הגדול, לכן גזם לצדיקים לעתיד לבא. וא"כ נמצא שלא היה

הקב"ה יכול להגדיל את אור החמה מפני הרשעים ובלית ברירה יכול רק להקטין את הירח, ובוהו אנו אשמים, לכן צריכים אנו להביא כפרה על שהמעט ה' את הירח.

(להמי תודה)

מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חודש נעלה עליו

וקשה, למה לא הזכיר את החטאת של ר"ח. ועוד, בסוף התפילה אומר ואת מוסף יום ראש החודש הזה נעשה ונקריב, הרי כבר אמר ועולת ר"ח נעלה עליו. וגם למה אמר 'זהו': וי"ל דלעתיד נאמר 'זהו' אור הלבנה כאור החמה, וא"כ לא יצטרכו להביא כפרה ורק עולות יביאו ולא חטאת, וכתב הרמ"ע מפאנו, שלעתיד יצטרכו ישראל להקריב כל התמידין והמוספין שחסרו בזמן הגלות ולפי"ז לעתיד יביא עוד את החטאת הזה להשלמה על העבר, ולכן כתב 'זהו' שכולל גם עולות וגם חטאת יביאו רק על היום הזה ולא על העתיד, אבל העולת יהי ג"כ לעתיד ולכן אומרים ואת עולת ר"ח נעלה עליו גם להבא.

(בני יששכר)

עולת שבת בשבתו על עולת התמיד

ידוע מספד"ק שהאדם צריך להשתדל שיעלה מעלה מעלה בכל יום בתורה וביראה אבל בשבת צריך להשתדל יותר שיהי' לו עליה גדולה וחדש חידושים כדי שיושפע עליו ברכה מרובה לכל ימות השבוע וזה הנרמז כאן עולת שבת בשבתו דהיינו העליה של שבת צריכה להיות גדולה על עולת התמיד כלומר יותר מהעליה התמידית שבכל ימות השבוע.

(רבי שמואל יונגרייז זצ"ל)

פנחס

במס' ברכות נו: הרואה פנחס בחלום פלא נעשה לו וכתב רש"י כמו שנעשה לפנחס פלאות, ונראה כי אמרו חז"ל בזה"ק ובפרקי דר"א מז. 'פנחס זה אליהו', ונאמר בזמירות אשרי מי שראה פניו בחלום, וי"ל דדוקא פניו וצורת קדשו של אליהו וכן הרואה פנחס וצורת קדשו ולא את האותיות פנחס.

(אמרי אמת)

א מעשה

עם כל איש ואיש. ויפצרו בו האנשים מאוד עד אשר נתרצה להם וקבע את זמן השיחה.

בשעה הקבועה באו המשולחים אל המלמד, והציעו לפניו את הרבנות של העיר פראנקפורט אשר על נהר מיין. הוא האזין לדבריהם ואמר להם: "לא אוכל לקבל את המשרה הזאת כי מלמד אנכי תורה לילדי ישראל, ואסור לי לעזוב לנפשם".

כשמוע האנשים את התשובה הזאת, ראו את גודל צדקתו, ויפצרו בו מאוד לקבל את המשרה הזאת על שכמו, אך כל דבריהם היו ללא הועיל. כאשר ראו כי אי אפשר להטותו לרצונם, הלכו להם לדרכם, לבקש במקום אחר איש הראוי לאותה איצטלה.

ויהי בצאת המשולחים מן העיר והנה חלה המלמד מחלה כבדה מאוד, עד אשר יצאה נשמתו כמעט. כראות החולה כי כלתה אליו הרעה ובני החברה קדישא עומדים כבר סביבו ומחכים ליציאת נשמתו, פתח את פיו ואמר: "רבונו של עולם! אם רצונך שאלך לפראנקפורט דמיין, אבטל רצוני מפני רצונך". מאותו הרגע הוקלל, והמחלה הלכה הלך ורפה, עד אשר נתחזק ונתרפא כליל.

והנה מתוך דבריו שדיבר המלמד בשעת מחלתו, נודע בעיר מה ביקשו ממנו האורחים הנכבדים. שליחים יצאו לבקש את נכבדי פראנקפורט, כי זה שמונה ימים אשר יצאו את העיר. וילכו השליחים מהלך שתי שעות, וימצאו את הנכבדים מפראנקפורט בכפר אחד, ויאמרו להם לשוב העירה, כי המלמד יוסף שמואל נאות לקבל את המשרה אשר הציעו לו. ויספרו להם אנשי פראנקפורט כדברים האלה לאמרו: "זה כשמונה ימים שיצאנו את העיר קראקא וכאשר הגענו לכפר הזה, נשברה העגלה, ואחד מאתנו נפל ארצה וידו נקעה ממקומה, ומפני זה מוכרחים היינו להתעכב בכפר עד היום. נראה הדבר, שמן השמים עכבנו כאן, אך היום אי אפשר לנו ללכת עמכם; עוד מעט תשוב היד למקומה

את בריתי שלום

בבעל הטורים איתא נאמר ו' קטיעא כי פנחס זה אליהו ויעקב אבינו נטל מאלהיו בחמש מקומות את האות ו' כמ"ש במלאכי הנני שולח לכם את אליה לפני בא יום הגדול למשכון עד שיבא עם משיח לגאול את בניו ובחמש מקומות איתא יעקב עם ו' ואליה חסר ו' וזהו יגל יעקב ישמח ישראל - ישמח אותיות משיח שישמח יעקב לימות המשיח ויחזיר לאליהו אות ו' שלקח למשכון, ולמה דוקא אות ו' לקח למשכון כי יש בישע"י י"א ששה מדות נאמר במשיח, רוח ה', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'.

(אבודרהם)

ולא כליתי את בני ישראל

וקשה הרי מתו במגיפה כ"ד אלף איש ואיך כתוב ולא כליתי את בני? אלא הכוונה לכל ישראל חוץ משבט שמעון כי רק שבט שמעון לא שמרו עצמם מלהנשא לאנשי הערב רב ולכן מתו חלק מהם בעל וחלק במגפה וחלק עכשיו בסוף פ' בלק ולכן כתוב ויהי 'דמית' עם ה' הידיעה ולא כתיב וימותו במגפה, אבל שאר ישראל שנשמרו מלהתערב עם הערב רב לא מתו אף אחד ממש ועליהם אמר ה' ולא כליתי את בני וכן היה בחטא העגל דכתיב קח את כל ראשי העם והעם סתם זה הערב רב וירא העם, ויקהל העם ויפל מן העם וכן ויאכל העם וישתחוו, כולם היו מן הערב רב.

(זוהר הק')

בגמרא (כתובות ה:) איתא מפני מה האליה של האזון רכה, שאם ישמע דבר שאינו הגון יכוף את האליה לתוך האזון שלא ישמע, וצריך להבין למה ליה גם דרשה זו, וגם הדרשה מדוע ברא ה' את האצבעות משופות כדי שישתם בהם את אזנו,

ויש לתרץ, לפי הרמ"א סי' צ"ב סעיף ז' ובמשנה ברורה שם, שאם אדם מכניס אצבעו בתוך האזון ונוגע שם בכללך שבאזון צריך ליטול ידיו, ואסור בדברי תורה עד שיטול ידיו, וא"כ לא יוכל לסתום אזנו באצבעו בעת לימודו, ולכן נתנו לו עצה אחרת שישתם אזנו באליה עם אצבעו מבחוץ, שלא יתחייב בנטילת ידים, ואז יוכל להמשיך בלימודו, בלי להפסיק בשביל נטילת ידיים.

(חת"ס בכתובות)

ונתן מהודך עליו

איתא בגמרא (ב"ב עה:): 'מהודך ולא כל הודך', וקנים שבדור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, או לאותו בושא או לאותו כלימה, וצריך

יכלו לומר פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. (נפתלי שבע רצון)

במדרש הג"ל זקנים שבדור אמרו פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, או לאותו בושא או לאותו כלימה, ויש לבאר על מי נאמר המילים האלו "אוי לאותו בושא" בפשטות הפירוש, שהיה להם בושא שיש כזה הבדל גדול בין שני מנהיגים, כך אמרו הזקנים,

אבל יש לפרש, עפ"י מה שאמרו במדרש: אמר הקב"ה למשה 'נוצר תאנה יאכל פריה' יהושע לא מש מתוך האוהל והוא שירת אותך הרבה, והיה משכים ומעריב בבית הועד ומסדר את הספסלים ופורס את המחצלות, הוא ראוי להתמנות למנהיג, ואז אמרו הזקנים או לאותו בושא, שאנחנו התביישנו לסדר הספסלים בבית מדרש, ואילו היינו אנו מסדרים ולא מתביישים, היה לנו סיכויים לקבל את ההנהגה לידנו.

(חיד"א)

אויף שבת

ותרפא, ואז נשוב העיר, כפי שאתם דורשים.

וישבו בכפר ימים אחדים, עד אשר נתרפא האיש. וילכו וישובו לעיר קראקא, ויקחו את רבם ונסעו אתו לעיר פרנקפורט.

בעודם בדרך, שלחו השליחים רץ מיוחד לפרנקפורט שיבשר את בואו של הרב החדש, למען יכינו קבלת פנים מפוארת כראוי לקהלת פרנקפורט העתיקה והעשירה, אך מה השתוממו בבואם אל עירם, כאשר לא יצא איש לקבל את פניהם ליד השער. גם ברחובות היהודים לא מצאו זכר לקבלת פנים חגיגית. שוממים וריקים מבני אדם היו רחובות הגיטו. 'הגענו בשעה לא טובה' — אמר הרב כאילו ידע את סיבת הדבר.

בהגיעם לבית הקהל, מצאו שם את פרנסי הקהלה מדוכאים ועצובים. סכנה גדולה ריחפה על קהילת פרנקפורט. הימים היו ימי הפסחא הנוצרית. ברחוב היהודים נמצא ילד נוצרי מת והכמרים גללו את כל האשמה על ראשי היהודים. שונאי ישראל חידשו את עלילת הדם האורורה, כאילו משתמשים היהודים בדם נוצרים ללש בו את המצות. בית המשפט העליון של הכמרים החליט, כי שומה על היהודים להמציא במשך שלושה ימים את הרוצח לידם. איש שלושה ימים יתכנס בית המשפט ויחליט אם ירש להסתפק בגירוש היהודים גרידא...

הפסיקם הרב החדש ואמר: 'אל תפתחו פה לשון, בעוד שלושה ימים אתייצב לפני בית המשפט כנציג היהודים ואשמיעם את דברי'.

משתאים הסתכלו האנשים ברבם, הצדיק הנסתר. הרי קדוש הוא האיש הזה, מלאך מושיע אשר אלקי הרחמים שלחו אליהם. הרב רצה לדעת, האם משערים הם מי הוא הרוצח האמיתי. 'זה יותר מהשערה' - השיבו הפרנסים - 'אין זה אלא מעשי ידי הכומר פרנציוס, שונא ישראל מובהק, שראוהו לעתים קרובות בחברת הנער הנרצח, וגם

הגויים היו מתלחשים, כי הכומר אינו אלא אביו של הנער. יש הוכחות מספיקות לחשוד בכומר, כי מעוניין היה לבצע את הרצח. ר' יוסף-שמואל הקשיב ברב קשב לדבריהם וחזר ביתר ביטחה על דבריו הראשונים: 'אני אכלכל את ענינכם לפני בית המשפט העליון'.

הרב קיים את הבטחתו. אחרי שהכומר פרנציוס נשא את נאום הקטיגוריה, תבע הרב את רשות הדיבור וביקש כי תנתן לו אפשרות לגלות את הרוצח. השופטים הסכימו לזה. הרב הוסיף וביקש, כי יביאו את גוויית הנרצח. גם בקשתו זו נתמללה. 'הנה החלל, ובכן מה רצונך' — שאלו השופטים.

כל אחד מהנוכחים יגש אל החלל ויגע בידו לרגעים מספר והיה אם יגש הרוצח ויגע ביד הילד, שוב לא יוכל לנתק את ידו. הנרצח בעצמו יעיד ברוצחו.

ההצעה הזאת מצאה חן בעיני השופטים. כל השופטים, העדים והנאשמים השתתפו בנסיון הזה והכל עבר בשלום. משהגיע תורו של פרנציוס, אחזתו חיל ורעדה, פניו החווירו ונעשו כפני החלל השוכב. הוא התמהמה לגעת ביד המת ומשכריחוהו לכך, התעוותו אצבעותיו ודבקו באצבעות הנרצח. לשוא ניסה לשחרר את ידו. 'הניחה לי', צעק כמטורף. כולו רעד ונפל ארצה ומשך את החלל אחריה.

את פרנציוס העמידו לחקירה, הוא הודה באשמתו וליהודים היתה הרווחה. ככה התחיל ר' יוסף-שמואל את פעולתו בפרנקפורט.

כל בני העיר קיבלו את פני רבם בכבוד מלכים והושיבוהו על כסא הרבנות. אמרו עליו, שהוא למד עשרים וחמש שנה תורה מעומד, ושנה משנתו כל הש"ס מ"ב פעמים, לקיים מה שנאמר ודברתם בם, ויקדש בם. כל ימיו למד תורה לשמה והיה דבריו נשמעים בשמים כאחד הראשונים.

(חוט המשולש החדש)

פנחס בן אלעזר השיב את חמתו

בתהילים ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ויחשב לו לצדקה, אמרו חז"ל גדולה צדקה שמקרבת את החיים ומרחקת את המיתה, דהנה "מחצית השקל" המילה מחצית, ה-צ' שרומז לצדקה באמצע והתיבות הסמוכות לו הם ח"ו והתיבות הרחוקות לו הם מ"ת וזהו גדולה צדקה שמקרבת את החיים ומרחקת את המיתה, פינחס בן אלעזר במעשה קנאותו עשה פעולה כמו בצדקה וזהו השיב את "חמתו" שבתבינה זו האותיות "מת" הם סמוכות והאותיות "חז" רחוקות וזהו השיב את "חמתו" שהיפך את האותיות ונעשה חי קרוב, וזה הפי' ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה' וע"פ פעולתו — ויחשב לו צדקה" כי עשה אותה פעולה שצדקה עושה, מקרבת החיים ומרחקת את המיתה.

(ספה"ק)

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום.

החתם סופר אמר שהסיבה שעשה ה' ית' שיבזז את פנחס, מכיון שזכה לעשות כזה מצוה גדולה לכפר על בני ישראל, והציל בזה את כלל ישראל מן המגפה וכליון ח"ו, וכיון שהמצוה כה גדולה ובכדי שתישאר המצוה נקיה ושלמה ולא יכנס בה הנאה ופניה והרגשת גאווה ח"ו ויקלקל המצוה ושכרו לעולם הבא, ע"כ סיבב ה' שיבזז אותו ולא יהיה לא שום כבוד מזה.

אך צריך להבין א"כ למה שבחה אותו התורה עד כדי כך, הרי יכול כעת להיכנס בו הרהורי גאווה, אך יש לומר דאחר שעבר פנחס את הנסיון הזה, שלא היה בבחינת תורה על הראשונות ולא התחרט על המצוה אחר שקיבל כאלה בזיונות, כבר אז הגינה המצוה עליו שלא יבא להיזק של גיאווה, ואין כבר חשש לקלקול ע"י השבח שהתורה שבחה אותו.

יום תרועה יהיה לכם

בגמרא (ר"ה טז.) איתא למה תוקעים ומריעים כשהן יושבים ואח"כ תוקעים ומריעים כשהם עומדים, עונה הגמרא כדי לערבב את השטן, וברש"י שם כתוב, כיוון ששומע שישראל מחבבין את המצוות מסתתמין טענותיו,

וקשה וכי משום ששומע שמחבבים את המצוות לא יוכל להזכיר העוונות, וכי למה, ויש לתרץ עפ"י מה שאמרו בילקוט שמעוני (יחזקאל ג' שמ"ב) שאם עושים תשובה מאהבה, הזדונות נהפכים לזכויות, וזהו כוונת רש"י שכיוון ששומע שישראל מחבבין את המצוות, דהיינו שעושים תשובה מאהבה אינו רוצה א"כ להזכיר העוונות, כי זדונות נעשין לו זכויות, ונמצא מוסיף על זכויותיהם, וזו אינו רוצה לעשות.

(רבי עקיבא אייר)

ושעיר עזים אחד חטאת

יש להתבונן מדוע ביום הראשון של סוכות וביום השני וביום הרביעי נאמר ושעיר עזים אחד חטאת, ואילו ביום ג' ה' ו' נאמר "ושעיר חטאת" אחד, ולא מוזכר "שעיר עזים" רק "שעיר" לחטאת,

והנה שנינו הג' ע' פרים כנגד ע' אומות העולם, ומצאנו בזהר הק' שעיקר ושורש האומות הם שניים, "ישמעאל" ו"עשיו", ושאר האומות יונקים את השפעתם מאלו השניים, ומובא בזה"ק שעשיו נקרא "שעיר", וישמעאל נקרא "שעיר עזים", והנה ע' אומות מתחלקים ביניהם לשניים, וא"כ ל"ה (35) יונקים השפעתם מישמעאל, ול"ה (35) מעשיו, וביום הראשון הקריבו י"ג פרים כנגד ישמעאל שהוא קדם לעשיו כי נולד מאברהם וגם ביום השני שהקריבו י"ב, הוא גם לטובת ישמעאל, והנה ביום השלישי שהקריבו י"א פרים, לא יכול כבר להיות לטובת ישמעאל כי א"כ יהיו לו 36 פרים והלא חלקו הוא רק 35, (חצי מ-70) ולכן ביום ג' היה ה-א פרים כנגד עשיו, וביום ד' שהקריבו 10 היה לטובת ישמעאל, ועכשיו הגיע למספר 35, ולכן ההמשך היה הכל לטובת עשיו, עד השלמות 35 פרים, ולכן מוזכר בהם רק "שעיר" ולא "שעיר עזים".

(הגר"א)

ויקרב משה את משפטן לפני ד'

נחלת ארץ ישראל תלויה בשמירת שבת, כמו שאחז"ל: כל השומר שבת כהלכתו נותנים לו נחלה בלי מצרים, הרי ממילא משמע שהמחלל את השבת מאבד את נחלתו.

והנה חז"ל אמרו: מקושש-זה צלפחד, אם כן מחלל שבת היה, ואיבד את נחלתו, וטענתו לא היתה טענה בכלל, ברם, מאידך מציינו גם דעה האומרת: מקושש לשם שמים, נתמנון, ואם כן לא איבד את נחלתו, לפיכך ויקרב משה את משפטן לפני ד', שהוא יודע מחשבות וכוונות של צלפחד גלויה לפניו, אם היתה לשם שמים אם לאו, ממילא יוכל להכריע אם מגיעה לו נחלה בארץ ישראל אם לא.

(אהל תורה)

הנני נותן לו את בריתי שלום.

אע"פ שפנחס הפר את ברית האהבה בין לוי ושמעון, שהרג נשיא שמעון, והוא משבט לוי, וא"כ עלולה לפרוץ מלחמה ביניהם, אבל הוא מובטח שיהיה לו שלום.

(טוב טעם)

עולת שבת בשבת

פירוש רש"י ולא עולת שבת זו בשבת אחרת דאם לא הקריב בשבת זו אינו יכול להשלים בשבת אחרת ויש לשאול מרש"י זה על מה שכתב בס' עשרה מאמרות מהרמ"ע מפאנו שכתב שלעתיד לבא יקריבו וישלמו כל הקרבנות שחסרו בזמן הגלות והיינו דאמרין בתפילת שמו"ע של מוסף ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך לעתיד ויש לחלק דרש"י הק' מיירי בזמן ביהמ"ק שאז אמרין עבר זמנו בטל קרבנו אבל בזמן הזה שאין באפשרותנו להקריב קרבנות היום נוכל להשלים לעתיד לבא בב"א.

(ויגד יעקב)

והוא לא היה בעדת קרח

בשעה שלקחו את בעל המנחת חינוך לאב"ד טארניפול מיד אח"כ בא אליו אחד מתושבי העיר ויספר לו איך לחם בעדו בעת שהיה בחירות על כסא הרבנות עד שהוציא לפועל ומינהו לרב אע"פ שהיו הרבה שונאים ומתנגדים למינויו והשיב לו המנחת חינוך יישר כח גדול על פעולותיו ואחר זמן מה בא האיש להזמין את בעל דינו לדין תורה אצלו ענה לו המנחת חינוך אין אני יכול לדון אותך אחרי שסיפרת לי שלחמת בעדי שימינו אותי לאב"ד כאן נגד המתנגדים לי והוי שוחד דברים וכנראה שזה היה כוונת הבעל דין מעיקרא כשסיפר לו על מה שעשה עבורו, ואז אמר הרב שעכשיו מבין מה שאמרו בנות צלפחד למשה אבינו מת במדבר והוא לא היה בעדת קורח ומה זה נפקא מיניה לגבי הירושה שמגיע להם מאביהם אלא ע"כ רצו לשחד את משה בדברים אלו שיתחשב באביהם אלא הצטרף למתנגדים ושלל משה לא רצה לדון כלל בבקשתם אלא ויקרב את משפטן לפני ה'.

(דברי תורה מונקאטש)

מדוע אין הבה וירשת נחלה היות כי עצם המיתה לאדם נגרם ע"י חוה שנתקלל כי עפר אתה ואל עפר תשוב כי נתנה לו מעץ הדעת ואכל, לכן אינו בדין שיהיה חוטא נשכר לקבל ירושה אחר מיתה.

(קונטרס תולדות אפרים הגאון ר"א מקאליש)

משפחת החנוכי

כתב רש"י הק' שהיו האומות מכזיבם אותם ואמרו שהמצרים שלטו גם בקדושתם של הנשים לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה מצד אחד ויוד מצד אחר שהעיד הקב"ה על קדושתם ע"י שמו הק', ויש לראות רמז ע"י הפסוק בתהילים: בצאת ישראל ממצרים, בית יעקב - אלו הנשים, מעם לונו - העמים הוציאו לעז עליהם שהם שלטו על קדושת הנשים, היתה יהודה לקדשו ה' שאותיותיו יהודה חוץ מאות ד' העיד שישאל ממשלותיו שבני ישראל בלבד שלטו על הקדושה של משפחתם, והמצרים לא פגעו בהם. (כרם חמד)

את לחמי לחמי לאישי

הקב"ה מצוה את בני ישראל לחמי לאישי בזמן שאין ביהמ"ק קיים אז אם נותן לחם ומזונות לאישי ישראל הרי זה כאילו הקריב קרבן וכמו שאמרו חז"ל ברכות נה. כל זמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר, עכשיו שאין ביהמ"ק קיים שלחנו של אדם מכפר עליו - שיארח עניים על שולחנו ויכפר עליו כקרבן. (האדמו"ר מסקוויערא וצ"ל)

פנחס זה אליהו

כבר תמזהו המפרשים שהיה צריך לומר אליהו זה פנחס כי לכאורה היה פנחס הרבה קודם אליהו, ויש לרמוז בזה דבר גדול דהנה מצינו כמה פעמים בש"ס

משל ומשל

את קרבני לחמי לאישי

ובמדרש איתא: אם תאמר שיש לפני אכילה ושתיה למד ממשא. ראה מה כתיב בו ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל וכו'. ומכאן למדו חז"ל שאל ישנה אדם ממנהג המקום והענין שבאמת לא שינה ממנהג המקום. ועוד, מדוע לא הוכיחו זאת (כלומר שהתנהג כמנהג המקום) ממה שלא ישן וארבעים יום וארבעים לילה, אלא דוקא מאכילה ושתיה. וכן מדוע לא שבחה התורה את משה שלא ישן מ' יום ומ' לילה.

ויבואר על פי מעשה שארע עם המגיד מדובנא זצ"ל בעצמו. יום אחד הגיע המגיד עיף ורצון לפונדק אחד, והיה רעב מאוד, בקש מבעל הבית לתת לו דבר מה להחיות את נפשו, אך בעל הבית, שלא היה מכנים אורחים גדול, השיב שאין לו מאומה בביתו, בקש לפחות

פנחס זה אליהו

בילקוט שמעוני איתא אמר רבי שמעון בן לקיש פנחס זה אליהו אמר לו הקב"ה אתה עשית שלום בין ישראל לבני בעוה"ז אף לעתיד אתה עתיד לעשות שלום ביני לבין בני ישראל.

וכבר שאלו רבים מדוע כתוב פנחס זה אליהו הרי פנחס היה הרבה זמן לפני אליהו והיה לו לומר אליהו זה פנחס,

ויש ליישב עפ"י דברי החיד"א בס' מדבר קדמות וז"ל אליהו הנביא זכור לטוב היה מתחילה מלאך ובשעה שבא הקב"ה לברוא את העולם שאל אליהו ולשאר המלאכים נעשה אדם? ענה לו אליהו אם לפניך טוב לברוא אדם לפני כל שכן, ואני ארד ואשמש לפניו ואחר זמן ירד בזמן מלכות אחאב ועשה מעשים (עצירת גשמים ועוד) שיראו כל העולם כולו כי ה' הוא האלוקים, ואח"כ שוב העלוהו הקב"ה לשמי מרום ואמר לו אתה תהיה אפסורפוס על בני, וא"כ אליהו היה מלאך הרבה קודם שנולד פנחס וא"כ שפיר אומרים פנחס זה אליהו.

אליהו הנביא

הפיטו הידוע הנאמר במוצש"ק, הובא במהרי"ל סוף הלכות שבת וז"ל מהר"ש אמר מה שנהגים לומר פיוט אליהו במוצש"ק כיון דאיתא בחז"ל שבמוצש"ק יושב אליהו תחת עץ החיים וכו' וזכירותיהם של שומרי שבת, והחיד"א בס' מדבר

באיבעיא דלא איפשטא בלשון תיקון שהוא ר"ת תשיבי יתרון קושיית ויאבעיות והכוונה על אליהו הנביא שלעתיד לבא יתרון כל הקושיות והספיקות שנשארו ללא מענה וא"כ אליהו בקי בכל התורה כולה ובכל סודות התורה והנה פנחס הרג לזמרי כדי לקנא קנאת ה' צבקות אך כדי שלא יעלה על הדעת שכל אחד יכול לקחת עטרה לעצמו ולעסוק בקנאות לכן רמזו פנחס זה אליהו הפנחס קנאה צריך ג"כ להיות בקי בתורה ולעסוק גם בתורה ומצוות ויר"ש.

(האדמו"ר מקלויזנבורג וצ"ל)

בני גד למשפחותם

במס' שבת קד איתא ג-ד ר"ת גמול דלים וכו' לפי"ז נרמז בזה ענין הצדקה, בני גד - בני"י, צריכים להיות גומלי דלים, למשפחותם - לחלק למשפחות, אבל צריך לזכור לצפון משפחת הצפוני, שעדיף להצפין את הנתינה - מתן בסתר, לחגי משפחת החגי - ליוני הצדקה בפנים חגיגות, בשמחה ובלב חגיגי, לשונו משפחת השוני, לשנות - שצריך ליתן ויחזור ויתן.

(מאור ושמש)

את קרבני לחמי וגו' תשמרו להקריב לי במועדו

בזמן שאין ביהמ"ק ואין עבודת הקרבנות, העבודה היא להשתוקק ולצפות לכך, ואז יהיה חישוב כאלו

הקרבנו כל הקרבנות במקומם ובמועדם וכהלכתם, וזהו "תשמרו להקריב לי" כלשון "ואביז שמר" את הדבר" שהיה ממתין ומצפה מתי יהיה, כן תשמרו ותצפו בהשתוקקות "מתי יבנה" ונזכה להקרבנות הקרבנות.

(שפת אמת)

ליצרי משפחת היצרי

לשילם משפחת השילמי

חינוך הילדים תלוי בראש המשפחה אם הוא שומע ליצרו בדברים שצריך להתרחק מהם או ח"ו כל המשפחה לומדים ממנו ונשמעים ליצור, אבל לשילם - אם הוא עובד להיות מושלם במידות טובות וחמדות, אז משפחת השילמי - כל המשפחה עוברים על שלימות בעבודת ה'.

(ספה"ק)

לכן אמור וכו'

פירש"י הק' כאדם המהזיק טובה וחנות (מתנת חנם) למי שעשה עמו טובה אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו, "ולכן" הוא לשון שבועה והבטחה, ומדייק הרא"מ בשלמא הכרת הטוב מובן, אבל מתנת חנם מה שייך כאן הרי מן הדין הוא שיטול שכרו שאם אדם עושה טובה לחבירו, מן הדין שיהיה לו טובה תחת טובה, ויש לומר שמה שנתן לו הקב"ה את הכהונה זה באמת מן הדין, אבל מה שנתן לזרעו אחריו זה אינו מן הדין אלא מתנת חנם ולזה הוצרך שבועה וזה מדייק בדין הוא שיטול רק שכרו אבל לפניו מושרת הדין והתורה לו ולזרעו אחריו כהונת עולם ועל זה צריכים "לכן" לשון שבועה

(רבי יהודה אסאד זי"ע)

לכרמי משפחת הכרמי

יש לרמוז בזה משאחז"ל דנשואי בת ת"ח לת"ח נקרא ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל, וידוע דאיתא בחולין צב, דישאל נמשלו לגפן ע"ש מעלות ומרמו הכתוב מאחר שאתה בבחינת כרם, תראה שתדבק עצמך ג"כ במשפחת הכרמי שמתאים היטב לך ומובן מה שמוכר בבבע"ט ב' פעמים במסורה, כתיב לכרמי אחד כאן, ועוד פעם מ"ב לעשות עוד לכרמי שלא יתקלקל, והתשובה על זה לכרמי משפחת הכרמי תשתדך עם אנשים חשובים כמוך ואז תשאר כרם חשוב.

(ויגד יעקב)